

Sömürünün Evrimi: Roma Fetihlerinden Modern Kapitalizme

Dikkat et insan denen yaratığa, çünkü o şeytanın piyonudur. Tanrı'nın primatları arasında tek başına, spor olsun diye, şehvet ya da açgözlülük uğruna öldürür. Evet, kardeşinin toprağını ele geçirmek için kardeşini katledecektir. Onun büyük sayılarda üremesine izin verme, çünkü kendi yurdunu ve seninkini çöle çevirecektir. Ondan uzak dur; onu kendi orman mağarasına geri kov, çünkü o ölümün habercisidir.

– Dr. Zaius, Maymunlar Cehennemi filminden

İnsanlığın yıkım kapasitesi, sosyal sistemlerimizdeki temel bir kusurdan kaynaklanır: birikim ve kontrol arzusunun durmaksızın sürmesi. Diğer türler doğal sınırlar içinde yaşarken, insanlar küçük bir elitin çoğunluktan servet çekmesine olanak tanıyan giderek daha karmaşık sömürü sistemleri geliştirmiştir. Bu yazı, Roma askeri fetihlerinden feodal aristokrasiye ve oradan modern kapitalizme kadar bu sistemlerin evrimini izleyerek, her aşamanın kontrol mekanizmalarını nasıl daha da incelttiğini ama aynı temel sömürü dinamiğini koruduğunu inceliyor.

Kökler: Roma İmparatorluğu ve Özel Mülkiyetin Doğuşu

Roma İmparatorluğu, askeri fetih sistemiyle büyük ölçekli sömürünün ilk sistematik çerçevesini oluşturdu. Roma komutanları ve askerleri, fethettikleri topraklarla ödüllendirilerek şiddet ile mülkiyet sahipliği arasında doğrudan bir bağ kuruldu. Bu sadece savaş ganimeti değildi; fetih, servet yaratmanın kurumsallaşmış bir yolu haline getirilmişti.

Bu sistemi özellikle insani kılan şey, “tapu” ve “mülkiyet” gibi soyut kavramların yaratılmasıydı. Hayvanlar içgüdü ve anlık ihtiyaç temelinde toprak savunurken, Romalılar toprak tapularının devrini belgeleyen karmaşık hukuk sistemleri geliştirdiler ve fetih üzerine kalıcı hiyerarşiler oluşturdular. Bu, tarihe yankılanacak bir emsal oluşturdu: şiddet ve tahakküm meşru mülkiyet haklarına dönüştürülebilirdi.

Ezilen sınıflar —köleler, plebler ve fethedilen halklar— bu sistemin maliyetini vergiler ve emek yoluyla öderken, elitler mülkiyetin getirdiği faydaları topluyordu. Böylece ilk büyük ölçekli sistem ortaya çıktı: sömürülenler, statükoyu sürdürmek için gereken askeri ve hukuki altyapıyı finanse eden vergilerle kendi boyunduruklarını kendileri ödüyordu.

Feodal Geçiş: Aristokrasi ve Soy Ayrıcılığı

Roma İmparatorluğu feodal Avrupa'ya evrildikçe sömürü sistemi dönüştü ama temel ilkelerini korudu. Askeri fetih yerini kalıtsal aristokrasiye bıraktı; servet ve güç artık doğrudan fetih yerine soylu unvanlarına ve soy bağlarına bağlandı. Toprak mülkiyeti kalıtsal hale geldi ve bireysel başarı yerine doğuma dayalı kalıcı sınıflar yaratıldı.

Feodal sistem, malikâne sistemiyle sömürüyü inceltti: serfler, lordların sahip olduğu topraklarda “koruma” karşılığında çalışıyordu. Bu, sömürüyü karşılıklı fayda gibi gösteren son derece sofistike bir kontrol biçimiydi. Serfler yalnızca lordlarına vergi ödemekle kalmıyor, aynı zamanda askerlik hizmeti de sunarak kendi ezilmelerini fiilen finanse ediyordu.

Bu sistemi özellikle etkili kılan, dinî ve kültürel anlatılarla bütünleşmesiydi. “Kralların ilahi hakkı” ve toplumun doğal düzeni kilise ve eğitim sistemleri aracılığıyla dayatılıyor, hiyerarşi kaçınılmaz ve ahlaki olarak haklı görünüyordu. Ezilenler kendi konumlarını içselleştirerek sistemi yapay değil doğal olarak algılıyordu.

Modern Devrim: Soyut Servet ve Sessiz Sömürü

En önemli evrim, kapitalizmin ve sanayi devriminin yükselişiyle gerçekleşti; bu süreç soylu unvanlarını büyük ölçüde gereksiz kılarken çok daha etkili sömürü sistemleri yarattı. Modern sistem, görünür aristokrasiyi görünmez mülkiyetle değiştirdi: şirketler, finans kurumları ve karmaşık hukuk yapıları arkasında gizlenen kaynak, sermaye ve güç yoğunlaşmaları.

Sömürü mekanizmaları daha soyut ve sofistike hale geldi:

- **Rant çekimi:** Toprak ve mülk sahipliği üretken emek olmadan gelir sağlar
- **Faiz çekimi:** Para ödünç vermek sürekli borç yükümlülükleri yaratır
- **Sermaye değer artışı:** Varlık sahipliği piyasa mekanizmalarıyla servetin üstel büyümesini sağlar

Modern ezilen sınıf, özel mülkiyet haklarını koruyan ve borç yükümlülüklerini uygulayan polis, ordu ve hukuk altyapısını finanse eden vergilerle bu sistemi hâlâ fonlamaya devam ediyor. Bu sistemi özellikle sinsi kılan şey, adalet ve yükselme yanılsaması yaratmasıdır. Açık feodalizmden farklı olarak modern sömürü, “liyakat”, “özgür piyasa” ve “bireysel sorumluluk” anlatılarıyla maskelenir.

Değerlerin Yozlaşması: Etik Yerine Açgözlülük

Bu evrimsel süreç, insan değerlerini sistematik olarak yozlaştırdı; ahlak ve etik yerine açgözlülüğü ödüllendirdi. Sömürünün her aşaması birikimi meşrulaştıran kültürel anlatılar yarattı:

- **Roma dönemi:** Fetih ve yayılma medenileştirme görevi olarak yüceltildi
- **Feodal dönem:** İlahi hak ve doğal hiyerarşi din yoluyla dayatıldı
- **Modern dönem:** “Piyasa verimliliği” ve “servet yaratımı” toplumsal iyilik olarak kutlanıyor

Sonuç, psikopat özelliklerin —empati eksikliği, statü takıntısı ve başkalarını sömürmeye istekli olma— servet ve güç biriktirmede avantajlı hale geldiği bir toplumdur. İşbirliği ve adaleti önceleyen etik bireyler, rekabet ve çekim odaklı sistemde sistematik olarak dezavantajlıdır.

Bu kültürel değişim, psikologların “patokrasi” dediği durumu yarattı: psikopat özelliklere sahip bireylerin sistemi en iyi sömürebildikleri için güç pozisyonlarına yükseldiği bir toplum. Sömürü mekanizmalarımız ne kadar sofistike hale gelirse, bu özellikleri o kadar seçer ve ödüllendiririz.

Nihai Sonuç: Kendini İmha

Bu evrimsel sürecin doruk noktası, insan toplumunun hayatta kalması için bağımlı olduğu sistemleri aktif olarak yok ettiği paradoksal durumdur. Birikim ve kontrol arzusu şunlara yol açmıştır:

1. **Kaynak Savaşları:** Uluslar ve şirketler azalan petrol, su ve nadir mineraller gibi kaynaklar için rekabet eder, kontrolü sürdürmek için savaşa bile razı olur
2. **Çevresel Çöküş:** Sonlu bir gezegende sonsuz büyüme peşinde koşmak iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı ve ekosistem tahribatına neden oluyor
3. **Toplumsal Parçalanma:** Aşırı eşitsizlik, sömürülenlerin giderek daha çaresiz hale gelmesiyle toplumsal istikrarsızlık ve çatışma yaratır

Bu, insanı benzersiz şekilde tehlikeli kılan şeyin nihai ifadesidir: hayatta kalma içgüdülerimizi bastıran sistemler yaratma kapasitemiz. Hayvanlar kısa vadeli kazanç için asla kendi yaşam alanlarını yok etmezdi, fakat insanlar soyut mülkiyet ve servet sistemleri geliştirerek maliyetleri dışsallaştırdı ve uzun vadeli hayatta kalmamızı tehdit etse bile birikimi sürdürebilir hale geldi.

Sonuç

Roma fetihlerinden modern kapitalizme uzanan evrim, sömürü sistemlerinde tutarlı bir incelme modelini temsil eder. Her aşama daha sofistike, soyut ve çoğunluktan servet çekip azınlıkta yoğunlaştırmada daha verimli hale geldi. Görünmez mülkiyet yapıları ve finansal mekanizmalarıyla modern kapitalizm, şimdiye kadar geliştirilmiş en ileri sömürü biçimini temsil ediyor.

Bunu özellikle trajik kılan şey, işbirliği, sürdürülebilirlik ve kolektif refahı bireysel birikimden önde tutan farklı sistemler yaratma kapasitemize sahip olmamızdır. Zorluk, bu sömürü sistemlerinin doğal ya da kaçınılmaz olmadığını, aksine yeniden tasarlanıp değiştirilebilecek insan yapımı yapılar olduğunu fark etmektir.

Toplumsal örgütlenmemizdeki bu temel kusuru ele almadığımız sürece, insanlık kendi yarattığı sistemlerin sürüklediği bir kendini imha yolunda ilerlemeye devam edecektir. Seçim nihayetinde bize aittir: sömürüyü inceltmeye devam edip kendimizi yok etmek ya da toplumu işbirliği, sürdürülebilirlik ve paylaşılan refah ilkeleri etrafında kökten yeniden düzenlemek.